

УДК 141.82:929 Ленон Џ.(093.2);  
316.323.72/.73

Др Александар РАКОВИЋ

## ЏОН ЛЕНОН, ЛЕВИЧАРСКИ АКТИВИЗАМ И ЈУГОСЛОВЕНСКИ СОЦИЈАЛИЗАМ\*

**АПСТРАКТ:** Рад приказује како је југословенска јавност гледала на политички активизам Џона Ленона и његову наклоњеност комунизму од краја шездесетих до Ленонове смрти 1980. године. Приказано је и Леноново интересовање за југословенски самоуправни социјализам, који је сматрао најбољим путем ка комунизму (1971). Рад је писан на основу архивске грађе Канцеларије председника СФРЈ из Архива Југославије (АЈ), југословенске и иностране штампе, домаће и стране научне литературе.

**Кључне речи:** Џон Ленон, Југославија, самоуправни социјализам, марксизам, троцкизам, хипи покрет

Током вишедеценијске правне борбе за декласификацију FBI-фајлова о Џону Ленону, амерички историчар Џон Винер је успео 2006. да се избори и за нека документа која су пружала уоквирење слике америчких власти о Ленону као „радикалном левичару“.<sup>1</sup>

Међу документима приказаним јавности у децембру 2006. било је и писмо директора FBI-а Џеја Едгара Хувера које је 25. априла 1972. упутио Херију Халдеману, најближем сараднику америчког председника Ричарда Никсона. У писму је изричито стајало да је Џон Ленон заинтересован за активности екстремне левце у Британији, да је комуниста, односно да је симпатизер троцкиста.<sup>2</sup>

\* Рад је настао у оквиру пројекта *Срби и Србија у југословенском и међународном контексту: унутрашњи развитак и положај у европској/светској заједници* (№ 47027) који финансира Министарство просвете и науке и технолошког развоја Републике Србије.

<sup>1</sup> Tariq Ali, „John Lennon, the FBI and me“, *The Guardian*, 20 December 2006

<sup>2</sup> J. Edgar Hoover, *The „Haldeman Memo“ About John Lennon*, <http://news.rapgenius.com/J-edgar-hoover-the-haldeman-memo-about-john-lennon-lyrics>, приступљено 16. децембра 2013.

Заправо, ништа ново и непознато. Ленон је јавно говорио да је комуниста. Поред осталог и за југословенску штампу.

У помало ироничном коментару на овом писмо, које је дуго скривано од јавности као посебно поверљиво, један од мислилаца Нове левице у Великој Британији и лидер Међународне марксистичке групе (троцкисти) – Тарик Али – казао је да оно што је било тајно за амерички естаблишмент било посве јавно на британском тлу. Тарик Али је потврдио да је Ленон био симпатизер троцкиста, да је финансијски излазио у сусрет Међународној марксистичкој групи и да је имао чак и веће планове везане за ову организацију. Али је у *Гардијану* подвукао да су неке информације о томе, које су испливале из грађе FBI-а, извесно дошле из прислушкиваних телефонских разговора које су он и његов пријатељ Робин Блекбурн (данас познати британски историчар) водили пред невидљивим ухом MI5.<sup>3</sup>

Ленон је финансирао још једну троцкистичку политичку групу у Великој Британији – Революционарну радничку партију, којој је посветио песму *Working Class Hero* (1970).<sup>4</sup>

И америчка и британска служба ишле су трагом чињенице да је Џон Ленон био склон комунистичким погледима. Трагао је за „идеалним комунизмом“, о чему је говорио, а на том путу сливали су му се погледи изворног марксизма, троцкизма, (каткад) маоизма, југословенског самоуправног социјализма, ирског републиканизма и други.

Вратимо се кратко у време Битлса јер овај феномен пружа уводну слику за сагледавање Леноновог снажног утицаја на светску јавност током његовог пацифистичког активизма, односно политичког левичарења.

### **Кратак осврт на Битлсе и југословенску рецепцију „ливерпулских буба“**

Од 1963. Битлси су господарили топ-листама Велике Британије, Сједињених Америчких Држава, Аустралије, других земаља западног света али и много шире. Британска јавност је признала постојање феномена „битлманије“ након наступа Битлса

<sup>3</sup> Tariq Ali, „John Lennon, the FBI and me“, *The Guardian*, 20 December 2006.

<sup>4</sup> Слободан Лазаревић, *Досије Ленон*, Београд, 2001, стр. 267–268.

у телевизијској емисији *Sunday Night at the London Palladium* 13. октобра 1963. године.<sup>5</sup> Исти феномен заплуснуо је Сједињене Америчке Државе у фебруару 1964, када је њихове телевизијске наступе у емисији *Ed Sullivan Show* пратило прво око 73 милиона, а затим око 70 милиона Американаца.<sup>6</sup> Од 1960. до 1966. свирали су у Великој Британији, Западној Немачкој, Сједињеним Америчким Државама, Француској, Данској, Шведској, Холандији, Хонг Конгу, Аустралији, Новом Зеланду, Италији, Шпанији и Јапану. Битлси су 15. августа 1965. на Шеј стадиону у Њујорку одржали до тада највећи концерт у историји популарне музике пред преко 55.000 људи.<sup>7</sup> Својом музиком су објединили свет. Састав је расформиран 1970. године.

Ево како је феномен битлманије гледан из Југославије.

Дописник *Спорта и света* из Велике Британије В. Игњатовић, који се после дужег времена проведеног у Југославији вратио у Енглеску, писао је у децембру 1963. како није могао да препозна Острво на којем су „владали Битлси“, састав који је потекао из радничких ливерпулских породица. Игњатовић је рекао да је у питању „психоза која влада Енглеском“, да за Битлсима „лудују и стари и млади“, да је почела „ера Битлса“.<sup>8</sup>

Слично је о Битлсима у децембру 1963. писао *Ритам*. Према овом магазину, „Велика Британија говори о њима из сата у сат“, „најозбиљнији листови пишу о њима у финансијским рубрикама(!), социолози због њих држе ванредне састанке, а полиција због њих тражи појачања и повишицу плате“.<sup>9</sup> Вечерње новости су писале да су Битлси на америчкој турнеји 1964. зарађивали чак „хиљаду долара за минут“<sup>10</sup> и да „после инвазије Битлса“, „мода из [лондонског] Сохоа“ тим трагом „осваја Америку“.<sup>11</sup>

Било је различитих тумачења феномена битлманије. Читаоци *НИН-а* су у марту 1964. били у прилици да прочитају оштру критику „нове културе“, проистеклу из пера познатог британског новинара Пола Џонсона. Он је напао изјаву британског конзервативног ми-

<sup>5</sup> Ian MacDonald, *Revolution in the Head: The Beatles' Records and the Sixties*, London, 2005, str. 396–415.

<sup>6</sup> Bill Harry, *The British Invasion: How The Beatles and Other UK Bands Conquered America*, Surrey, 2004, pp. 28, 34–42.

<sup>7</sup> Ian MacDonald, *n. d.*, str. 416–439.

<sup>8</sup> „Острвом владају 'срећни чупавци'“, *Спорт и свет*, 31. децембар 1963.

<sup>9</sup> „'Skakavci' nad Velikom Britanijom“, *Ritam*, 1. децембар 1963.

<sup>10</sup> „Хиљаду долара за минут!“, *Вечерње новости*, 23. септембар 1964.

<sup>11</sup> „Енглеска мода осваја Америку“, *Вечерње новости*, 30. октобар 1964.

нистра за информације Вилијема Дидса, који је рекао да су Битлси „весници једног културног покрета међу младима који може постати део историје нашег доба“, и негативно је оценио интензитет интересовања које су према Битлсима показивали конзервативци, британска краљица и младе британске дипломате у Вашингтону, које су се „отимале“ за аутограме чланова ливерпулске групе.<sup>12</sup>

У априлу 1964. *Ритам* је пренео делове студије социолога Колина Флечера о популарности Битлса и импликацијама ове појаве на друштво. Флечер је закључио да је утицај Битлса на британску омладину „педагошки“ и „друштвено позитиван“ јер су њихове песме васпитно деловале на делинквентску омладину у Ливерпулу, која се од криминала окренула ка музици и игри, да је музика Битлса превазишла социјалне и образовне поделе јер је подједнако слушају средњошколци, студенти и радничка омладина.<sup>13</sup>

Младост је у мају 1964. писала да британски премијер Алек Даглас Хоум, конзервативац, назива Битлсе „својим најбољим амбасадорима“, а Харолд Вилсон, лабуриста који је исте године постао нови премијер, током предизборне кампање „певуши“ Битлсе и додељује им награде за најбоље уметнике.<sup>14</sup> Никола Караклајић је из Велике Британије јавио да су Битлси „активно укључени“ у предизборну кампању лабуриста, који су проценили да је то за њих од великог значаја.<sup>15</sup> *ТВ новости* су две године касније писале да су „чупавци помогли“ победу лабуриста.<sup>16</sup> Дуга је известила да и неки чланови британске краљевске породице слушају Битлсе.<sup>17</sup> *Спорт и свет* је у јесен 1964. јавио како је британски министар трговине Едвард Хит рекао да су Битлси повећали британске девизне резерве,<sup>18</sup> а у марту 1965. је известио да су пословни потези Битлса у стању да уздрмају лондонску берзу.<sup>19</sup> *НИН* је у децембру 1967. из стране штампе пренео да су, због девалвације фунте, од

<sup>12</sup> „Битлси и размишљања о једној генерацији“, *НИН*, 8. март 1964.

<sup>13</sup> „Fenomen 'Bitlz' u svetlosti sociologije. 4.000 njih i 4 'bube'“, *Ritam*, 15. april 1964.

<sup>14</sup> „Ritual i ritam. Fenomen Bitlsi“, *Mladost*, 6. maj 1964.

<sup>15</sup> „Jedno popodne sa Klifom Ričardom“, *Duga*, 17. maj 1964. *Дуга* је у још једном чланку писала о подршци коју су Битлси давали лабуристима: „Bitlsi“, *Duga*, 12. april 1964.

<sup>16</sup> „Чупавци помогли Вилсону да победи“, *ТВ новости*, 9. април 1966.

<sup>17</sup> „Popularnost Bitlsa i dalje raste“, *Duga*, 24. maj 1964.

<sup>18</sup> „Понуда за откуп 'битлса': 10.000.000 долара“, *Спорт и свет*, 13. октобар 1964.

<sup>19</sup> „Битлси потресају лондонску берзу“, *Спорт и свет*, 2. март 1965, пренето из *Експреса* (Express).

старе величине Британске империје остали само „Битлси, [манекенка] Твиги и агент 007”.<sup>20</sup>

Упркос томе што су у југословенској јавности у првој половини шездесетих из године у годину све више преовладала мишљења да је омладина која слуша Битлсе (односно рокенрол) социјалистичка и да је морал младих Југословена сасвим другачији од морала њихових родитеља, већи отпори према бит моди (дуге косе односно „битлс фризура” младића и мини сукње девојака) трајали су све до 1966, када је током више полемика у које су били укључени партија, медији, наука и јавне личности победило мишљење да се социјализам није „венчао с кратком фризуром”.<sup>21</sup>

Када је о Битлсима реч, *Дуга* је у октобру 1964. од сто београдских средњошколаца тражила мишљење о овом саставу. Скоро половина анкетираних била је за Битлсе, а против је била четвртина анкетираних. Обе групе су сматрале да је популарност Битлса „кратког века”. Највећи број анкетираних је мислио да су Битлси „типични и неминовни продукт нашег времена” и „најизразитији симбол једног новог времена; једне нове генерације”.<sup>22</sup> Насупрот мишљењу о пролазности, наредне године су показале супротно. *НИН* је у марту 1968. објавио текст, преузет из америчке штампе, у којем је стајало да „озбиљни музичари пажљиво слушају Битлсе и оцењују њихов посао као камен међаш у развоју музике”.<sup>23</sup>

Новинар *Плавог вјесника* Вељко Деспот је успео да у Лондону у пролеће 1967, али сасвим у пролазу, постави Полу Макартнију, Џорџу Харисону и Џону Ленону неколико питања у вези са будућим албумом *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band*. Када је чуо одакле Деспот долази, Ленон је рекао „чак из Југославије”, па „то је прилично далеко, зар не?”<sup>24</sup> У социјалистичкој Југославији шездесетих, па и касније, Џон Ленон и друге водеће рокенрол звезде Запада били су идоли омладине исто тако као и хероји Народноослободилачке борбе.<sup>25</sup> После Ленонове смрти (1980), дело овог рокенрол револуционара није било у фокусу нове генерације мла-

<sup>20</sup> „Олупина звана Британска империја”, *НИН*, 10. децембар 1967, преузето из *Шпигла* (Spiegel) и *Њусвика* (Newsweek).

<sup>21</sup> Александар Раковић, *Рокенрол у Југославији 1956–1968: изазов социјалистичком друштву*, Београд, 2011, стр. 477–507.

<sup>22</sup> „Младићи из Liverpula на „оптуžеничкој клупи””, *Дуга*, 11. октобар 1964.

<sup>23</sup> „Битлси пионири музике”, *НИН*, 3. март 1968.

<sup>24</sup> „Чак из Југославије?”, *Плави вјесник*, 20. април 1967.

<sup>25</sup> Radina Vučetić, *Koka-kola socijalizam: amerikanizacija jugoslovenske popularne kulture šezdesetih godina 20. veka*, Beograd, 2012, str. 222.

дих Југословена, који су пронашли западне попкултурне узоре свог времена.<sup>26</sup>

Битлси су, дакле, током постојања утицали на политичке, финансијске, културне, модне, научне и стручне токове и мишљења. Југословенска јавност је сазнала да су чланови Битлса из радничких породица, да њихов политички ангажман доприноси победи лабуристичке (радничке) партије, да су музиком објединили социјалне слојеве у Великој Британији, да је угледање на њих добро за сузбијање делинквенције. Битлси су били позитиван пример. Но, њихова политичност тек је требало да се покаже у правом светлу.

### **„Жиреви за мир“ и писмо југословенском председнику**

Турбулентно време за амерички милитаризам почело је 1967. када су се хипи идеје и имиџ ширили међу тамошњом левичарском омладином. И хипици и студенти, често хипици-студенти, долазили су из породица америчке средње класе. Активисти Нове левнице у Сједињеним Америчким Државама, конгломерату разних формалних и неформалних антиратних организација и група, схватили су да уз себи близак хипи покрет могу да створе снагу разорну по естаблишмент који је дубоко угазио у Вијетнамски рат. У овој интеракцији политичког левичарења, психоделичног рока и слободне љубави, свету је пренета порука која је говорила против рата, против расне сегрегације и против империјализма.<sup>27</sup>

У јануару 1968. хипици су добили своје „политичко крило“ под именом Омладинска интернационална партија (The Youth International Party) или „јипи“. Та група младих људи, коју су предводили Еби Хофман и Џери Рубин, заступала је ставове радикалне левнице. Ови политични хипици су имали намеру да на разне начине понизе америчку власт. Од Че Геваре су правили попкултурну икону, вијорили су заставама Вијетконга, а за LSD веровали да је покретач субверзивног деловања.<sup>28</sup> Ленон им се 1971. придружио носећи беџ с ликом Маоа, чији је пут претходно осуђивао у песми

<sup>26</sup> Zoran Janjetović, *Od internacionale do komercijale: popularna kultura u Jugoslaviji 1945–1991*, Beograd, 2011, str. 288–289.

<sup>27</sup> Martin A. Lee, Bruce Shlain, *Acid Dreams: The Complete Social History of LSD: The CIA, The Sixties, and Beyond*, New York, 1985, pp. 130–133.

<sup>28</sup> Исто, стр. 159–163.

*Revolution* (1968).<sup>29</sup> Хофман и Рубин су сматрали да би Џон Ленон, који је имао велики утицај на пацифисте, имао снагу да шестомесечном америчком турнејом 1972. уједини њихов покрет и утиче на збацивање с власти председника Ричарда Никсона.<sup>30</sup>

Југословенска јавност је пратила политички активизам Џона Ленона и његове супруге Јоко Оно. Посебну пажњу привукла је акција „Жиреви за мир“ усмерена против Вијетнамског рата, али и против поделе на блокове Истока и Запада. Ленон и Јоко су 15. јуна 1968. у порти катедрале у Ковентрију засадили два жира за мир у свету.<sup>31</sup> Један жир је био окренут ка истоку а други ка западу, како би се на симболичан начин спојиле источне и западне културе.<sup>32</sup> Ово је био само увод у акцију ширих размера – глобално деловање популарног брачног пара.

Загребачки *Поп експрес* је 5. маја 1969. на насловној страни известио о пацифистичкој кампањи Џона Ленона и Јоко Оно под називом „ЖИР“ што је требало да симболички укаже на „МИР“. Према овом листу, Ленон је на конференцији за штампу у Лондону, у соби препуној новинара, показао коверту са два жира и рекао „ово је наш сљедећи корак ка покушају очувања мира у свијету“. „Јоко и ја намјеравамо сваком државнику свих земаља у свијету послати једну овакву коверту с два зрнца сјемена, са ова два жира“. Јоко је додала: „и ако то они желе“, „ми ћемо отићи у те земље и засадити их сами“. Ленон је нагласио: „Мир не може чекати. Мислим да ће то бити најпозитивнији потез досада учињен за очување мира. Бит ће то много боље од свих тих лажних осмјеха и руковања која гледате по новинама“. *Поп експрес* је известио да присутни на конференцији за штампу „нису знали да ли би им се смијали или би их схватили озбиљно“. Ипак, у загребачком листу су закључили „можда ће и велике ствари израсти из два мала жира“.<sup>33</sup>

Џон Ленон и Јоко Оно су у лето 1969. послали председнику Титу два храстова жира. Адресирали су пошиљку на „маршала Јосипа Броза Тита, председника СФР Југославије“. У писму је

<sup>29</sup> Jon Wiener, *Come Together: John Lennon in His Time*, New York, 1991, p. 18.

<sup>30</sup> Tom Hejden, „Neprijatelj države: tajni rat protiv Džona Lenona“, *Sećanja na Džona Lenona*, prir. Јоко Оно, Београд, 2007, str. 91–93; Слободан Лазаревић, *н. д.*, стр. 51–53.

<sup>31</sup> John C. Winn, *That Magic Feeling: The Beatles' Recorded Legacy, Volume Two, 1966–1970*, New York, 2009, p. 146.

<sup>32</sup> Walter Everett, *The Beatles As Musicians: Revolver Through the Anthology*, New York, 1999, p. 162.

<sup>33</sup> *Pop express*, 5. мај 1969.

стајало: „Шаљемо Вам два жива бића – жиреве – с надом да ћете их засадити у Вашој башти, да израсту за светски мир као два храста“.<sup>34</sup> Пакет је у генерални секретаријат председника СФРЈ стигао 11. септембра 1969.<sup>35</sup> У генералном секретаријату или протоколу председника СФРЈ је 8. октобра 1969. одлучено да се жиреви пошаљу на преглед а потом у резиденцију председника СФРЈ.<sup>36</sup> Шеф протокола СФРЈ Владимир Шестан је замолио председника СФРЈ за одлуку да ли да се југословенска амбасада у Лондону захвали Џону Ленону и Јоко Оно на „симболичном дару“.<sup>37</sup> Помоћник шефа протокола председника СФРЈ Вељко Велашевић је 22. октобра 1969. писао југословенској амбасади у Лондону да се захвали Џону Ленону и Јоко Оно на „симболичном гесту“. На истом листу је руком забележено да се тиме овај предмет ставља ад акта.<sup>38</sup>

Према Џону Винеру, иако су жиреви у лето 1969. послати на адресе свих светских лидера, само су канадски премијер Пјер Трудо и израелска премијерка Голда Меир засадили жиреве у славу мира у свету.<sup>39</sup> Према сећањима Џона Ленона, жиреве је засадио и неко од скандинавских лидера као и етиопски цар Хајле Селасије, још „нека краљица“, много више светских лидера му је одговорило, али је било мало њих који су разумели смисао акције. С друге стране, Ленон је био задовољан што је акција „Жиреви за мир“ имала већи одјек код светских политичара од акције у којој су Јоко и он у Амстердаму и Монтреалу лежали у креветима за мир у свету (1969).<sup>40</sup>

Док се за кампању са жиревима везује песма *The Ballad of John and Yoko*, кампању с лежањем у кревету пратила је песма *Give Peace a Chance*.

Југословенска штампа је 1969. пропратила и Ленонов протестни гест враћања ордена Британске империје који је 1965. као

<sup>34</sup> АЈ, Канцеларија председника Републике, фонд 837, К 129, V-6-а, Писмо Џона Ленона и Јоко Оно председнику СФРЈ Јосипу Брозџу Титу, лето 1969.

<sup>35</sup> АЈ, Канцеларија председника Републике, фонд 837, К 129, V-6-а, Лист с пријемним печатом, датумом и грубим преводом Леноновог писма, број 02 5/89, 11. септембар 1969.

<sup>36</sup> АЈ, Канцеларија председника Републике, фонд 837, К 129, V-6-а, дезауторизована белешка, 8. октобар 1969.

<sup>37</sup> АЈ, Канцеларија председника Републике, фонд 837, К 129, V-6-а, недатована белешка Владимира Шестана.

<sup>38</sup> АЈ, Канцеларија председника Републике, фонд 837, К 129, V-6-а, Допис Вељка Велашевића амбасади СФРЈ у Лондону, број 02 5/107, 22. октобар 1969.

<sup>39</sup> Jon Wiener, *n. d.*, str. 91.

<sup>40</sup> Jann Wenner, *Lennon Remembers*, London – New York, 2000, p. 42.



члан Битлса примио од краљице Елизабете. Ленон се на то одлучио због британске подршке рату у Вијетнаму и Бијаффри (Нигерији).<sup>41</sup>

## Џон Ленон и југословенски социјализам

Утисак о југословенском социјализму као најкоректнијем систему појављивао се с времена на време у утицајним хипи круговима на Западу. За то има убедљивих аргумената:<sup>42</sup>

Сличности у смерницама хипи контракултуре у Сједињеним Америчким Државама и државној и друштвеној политици Југославије – шездесете године 20. века	
Хипи контракултура	Југославија
Расни антисегрегационизам	Равноправност свих раса и нација
Нова левица, неомарксизам	Марксизам, самоуправни социјализам
Пацифизам, антиимперијализам, разумевање за ослободилачке покрете	Мирољубива коегзистенција, антиимперијализам, несврставање, разумевање за ослободилачке покрете
Сексуалне слободе, сексуална револуција, феминизам	Сексуална еманципација није спутавана, законски прописи су јој ишли у прилог
Рокенрол	Рокенрол (од 1966. у Партији прихваћен као музика младих)
Употреба психоделичних дрога	

Сценаристи бродвејске *Косе*, Џејмс Радо и Џером Рагни су, без аутора музике Галта Макдермота, 20. јуна 1969. одгледали југословенско извођење овог мјузикла у Атељеу 212.<sup>43</sup> Радо је новинару *Борбе* изјавио да је *Коса* „првенствено политички мјузикал“, да је обрадован што се приказује у социјалистичкој земљи, а Рагни је додао да је за југословенску представу добро што у Југославији „нема више буржоазије и притиска њених предрасуда“. Рагни је посебно нагласио, а ово је веома важно јер је заиста био у питању ве-

<sup>41</sup> „Beatlesi' pred raspadom“, *Pop express*, 20. decembar 1969.

<sup>42</sup> Александар Раковић, *н. д.*, стр. 558.

<sup>43</sup> Датум Радове и Рагнијеве посете београдској *Коси* се утврђује према њиховом интервјуу који су у Београду дали *Борби* 22. јуна 1969. након представе, као и чињенице да је, према *Борбином* „Водичу кроз Београд“, *Коса* у претходној недељи играна само 20. јуна 1969.

лики комплимент југословенским властима и уређењу: „Сви су овде [у Београду] тако весели, љубазни, лепи. Чини ми се као да се само једе, пије и пева. Ја овде не видим оних проблема о којима ‘Коса’ говори. Нема беспућа и не видим потребе да млади Југословени траже прибежиште у дрогама”.<sup>44</sup>

Велику пажњу југословенске јавности привукле су Ленонове изјаве за британску и америчку штампу о ваљаном карактеру социјализма у Југославији. Позната је његова сугестија изнета у британском троцкистичком листу *The Red Mole* (8–22. марта 1971) да би радници на Западу требало да погледају ка југословенском социјализму. Ленон је казао: „волео бих да одем тамо [у Југославију] и видим како то делује”.<sup>45</sup> Интересантно су му звучале вести из Југославије да су предузећа и фабрике дати на управљање радницима.

*Младост* је 1971. писала да Ленон креће путем политичког радикализма, у борбу против „буржоаског друштва”, да наводи пример Југославије у којој су се „ослободили спољашњих притисака” и да га занима „како функционише њихово [југословенско] самоуправљање”.<sup>46</sup>

СТИГАО ЈЕ МОМЕНАТ ДА ЛЕНОН О ТОМЕ КАЖЕ СВОЈЕ МИШЉЕЊЕ У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ШТАМПИ.

Повод за интервју *Вјесника у сриједу* (1971) са Џоном Леноном била је његова серија интервјуа за штампу америчке нове левице у којима је „споменуо своју голему жељу да види шта се то догађа у Југославији”. На почетку разговора Ленон је упитао Милеса „шта има ново у Југославији”, а Јоко додала „немате појма како нас то занима”. Константин, који се с њима срео 1969. у Амстердаму, подсетио их је да им је тада причао о југословенском социјалистичком самоуправљању. Појаснио је „да ми желимо показати да се може остварити нешто што досад нитко није остварио: комунизам плус особна слобода плус високи животни стандард. Само, ми то не радимо зато да бисмо свијету показали да је то могуће. Ми то радимо ради себе у првом реду. Ми ни од кога не тражимо да учи од нас.” Ленон је на то додао: „Ја сам много слушао и читао о томе шта се догађа у вас. Јоко и ја били бисмо пресретни ако бисмо могли посјетити вашу земљу да то све видимо! Да разговарамо с вашиим људима, с вашиим студентима, радницима и интелектуалцима,

<sup>44</sup> „Један тренутак са Џеромом Регнијем и Џемсом Радом”, *Борба*, 22. јун 1969.

<sup>45</sup> Jon Wiener, *n. d.*, str. 153.

<sup>46</sup> „Bitls ‚radikal’”, *Mladost*, 9. decembar 1971.

да им говоримо о нашим идејама, да им покажемо своје филмове..." Ленон је нагласио да му из Југославије стижу „јаке вибрације“: „Ја не припадам никаквој партији, па ни комунистичкој, али су све моје симпатије на страни комунизма. Вјерујем у комунизам као систем којем припада будућност човјечанства. Наравно, вјерујем у онај прави комунизам... у онај за који вјерујем да га управо ви Југославени настојите створити“. Милес је на крају, међутим, закључио да Ленону, који „потпуно искрено воли Југославију“, ипак „нису јасне неке ствари“ јер „не би поставио апсурдно питање да ли је у Југославији допуштена продаја његове плоче 'Власт народу'".<sup>47</sup> Реч је о сингл плочи *Power to the People* (1971).

Важан део разговора Константина Милеса и Џона Ленона тицао се односа британског естаблишмента према Битлсима. Ленон је казао да је у време битлманије схватио „да нас владајућа каста искориштава, злоупотребљава за своје сврхе. Видите, тада, у оно вријеме, нама је било смијешно кад је комунистичка штампа писала да смо 'оруђе капитализма и империјализма'. Видим да није много погријешила.“ Милес је кроз питање констатовао да су Битлси заиста одиграли улогу „оруђа естаблишмента“ јер су „канализирали нагомилану омладинску енергију, енергију незадовољства и протеста, у сигурне и мирне воде: дуга коса, лупање по гитари, револуционарно одијевање умјесто револуционарне активности“. Ленон је одговорио да су Битлси ипак имали улогу „тројанског коња“: „помогли смо младим људима да почну мислити друкчије, да се 'ослободе' терета и присила традиција, да почну еластичније мислити".<sup>48</sup>

Ленон је, дакле, југословенској јавности потврдио да је комуниста и да је заинтересован за самоуправни социјализам, што је претходно могло да се прочита на страницама британске и америчке левичарске штампе. Ленон је имао намеру да се са Јоко Оно лично увери у успех радничке класе у Југославији. У том смислу је и казао да су Југословени на путу да створе комунизам по његовој мери. Ово је требало да се посматра као велики успех југословенских власти да убеди познате хипике у исправност југословенског социјалистичког пута. Ленона и Јоко, а пре тога Радоа и Рагнија, па и друге.

<sup>47</sup> „Bitlsovski san bila je puka laž“, *Vjesnik u srijedu*, 4. avgust 1971.

<sup>48</sup> Исто.

## Ленонова смрт на страницама југословенске штампе

После Леноновог ангажмана на ирском питању,<sup>49</sup> његов политички допринос полако је силазио са сцене. Вијетнамски рат је завршен 1975. године, а *Џубокс* је 1977. пренео Ленонову изјаву да би више желео да га памте као „великог борца за мир“ него као музичара.<sup>50</sup>

Нажалост, атентат на Џона Ленона у Њујорку (8. децембра 1980) односно његова смрт вратила је великог Битлса на странице југословенске штампе.

Најопширније је о трагичном догађају писала београдска *Политика*. Дописник Политике из Њујорка Ј. Густинчич описао је како је атентатор Марк Дејвид Чепмен убио Ленона. Густинчич је подсетио на велики животни пут Џона Ленона, чији је крај упоредио са истоветним судбинама Џона Кенедија и Мартина Лутера Кинга.<sup>51</sup> Подвукао је да су актуелни и будући председник Сједињених Америчких Држава, Џими Картер и Роналд Реган, дали различито интониране изјаве после атентата на Ленона. Док је Картер казао да је дух Џона Ленона „дух читавог једног поколења“ и заложиио се јачу контролу приватног наоружавања, Реган је рекао да Ленонова смрт

<sup>49</sup> Осврнимо се кратко и на Ленонову изјаву за *Вјесник у сриједу* да су Битлси ипак били „оруђе капитализма и империјализма“ и да тада тога нису били свесни. Тих година чланови Битлса себе су видели као британски састав. Нису критички размишљали о томе како је британски естаблишмент користио њихову музику за своје потребе. Међутим, животно sazревање и нове невоље у земљи порекла Џона Ленона и Пола Макартнија – Ирској – улили су овој ливерпулској двојци нову протестну ноту. Кључни догађај у њиховом идентитетском преокрету, од британског ка ирском, догодио се у 30. јануара 1972. након масакра у Дерију (Лондондерију) у Северној Ирској, где је британска војска убила тринаест ирских активиста за људска права и ранила још толико. Овај историјски догађај назван је „Крвава недеља“. (*Massacre at Derry*, by Civil Rights Movement (nd, 1972), <http://cain.ulst.ac.uk/events/bsunday/mad.htm>, приступљено 17. децембра 2013). Џон Ленон и Пол Макартни рођени су у Ливерпулу, у римокатоличким породицама ирског порекла. После масакра у Дерију њихов ирски патриотизам је испливао на површину. Ленон је 1972. снимио *Sunday Bloody Sunday* и *Luck of the Irish*, а Макартни *Give Ireland Back to the Irish*. Према *Младости*, органу Социјалистичке омладине Југославије, Ленон је на масакр у Дерију могао само да одговори песмом *Sunday Bloody Sunday* („Lenon: u tridesetoj ima još mnogo da se radi“, *Mladost*, 14. decembar 1972). Отишао је и корак даље. Пружио је јавну подршку Ирској републиканској армији, војном крилу левичарске партије Шин фејн. Још увек није утврђено да ли је био донатор Ирске републиканске армије (Слободан Лазаревић, *н. д.*, стр. 274–275). Јоко Оно је казала да је Ленон „себе понекад сматрао стопостотним Ирцем“ („Lennon, considered himself Irish“, *The Belfast Telegraph*, 21 June 2012).

<sup>50</sup> „John Lennon“, *Džuboks*, februar 1977.

<sup>51</sup> „Убијен Џон Ленон“, *Политика*, 10. децембар 1980.

„трагичан догађај” али да не треба појачавати контролу за лично оружје.<sup>52</sup> *Политика* је писала и о истрази америчке полиције против атентатора.<sup>53</sup>

Загребачки *Вјесник* је објавио опширну Танјугову вест из Њујорка да је Ленон „безразложно” убијен и да је „завршио живот као жртва насиља”.<sup>54</sup> Загребачки *Вечерњи лист* је на насловној страни објавио да је убијен Џон Ленон.<sup>55</sup> Београдске *Вечерње новости* су на насловној страни објавиле да је Ленона убио „душевно поремећени” Чепмен.<sup>56</sup> На средњим странама *Вечерњих новости* дате су слике из живота Џона Ленона, од Битлса па све до момента његове смрти где је приказана скрхана Јоко Оно.<sup>57</sup>

Сећања на живот и дело Џона Ленона објавили су београдски *НИН* и љубљанска *Младина*. Поред осталог, Петар Поповић је у *НИН*-у указао на Ленонов политички ангажман на пољу пацифизма, права радничке класе и људских права уопште. Поповић је нагласио да је свет изгубио „великог и необичног јунака” и „чудесног идола”.<sup>58</sup> Борис Богатај је у *Младини* написао да је Ленон био „музичар, сликар, политички идеолог и музички ексцентрик”.<sup>59</sup>

Београдски *Јез* је поводом смрти Џона Ленона објавио књигу са прикупљеним домаћим и страним текстовима о његовом животу, раду и смрти. Међу бројним текстовима је био и чланак из београдског *Зум репортера* у којем је подвучено Леноново политичко левичарење, као и то да се ругао онима који су га називали „хистеријичним марксистом”.<sup>60</sup>

Југословенска штампа је трагичној судбини Џона Ленона посветила важан простор: од насловних страна до извештаја сталних дописника, од некролога до животописа. Управо то је Ленон и заслужио. И као борац за праведнији свет и као велики уметник и као пријатељ Југославије.

Бранко Вукојевић је 1979. у *Џубоксу* писао: „Ленон је био изразито левичарски оријентисан. Међутим, у његовим политич-

<sup>52</sup> „Анатомија јавног убиства”, *Политика*, 11. децембар 1980.

<sup>53</sup> „Убица је волео „Битлсе””, *Политика*, 11. децембар 1980.

<sup>54</sup> „Трагичан крај утемељитеља „Beatlesa””, *Вјесник*, 10. просинца 1980.

<sup>55</sup> „„Beatlesi“ nikada više zajedno”, *Večernji list*, 10. просинца 1980.

<sup>56</sup> „Оптужен за убиство”, *Вечерње новости*, 10. децембар 1980.

<sup>57</sup> „Нема више Џона”, *Вечерње новости*, 10. децембар 1980.

<sup>58</sup> „Нема више Битлса”, *НИН*, 14. децембар 1980.

<sup>59</sup> „John Lennon”, *Mladina*, 18. decembra 1980.

<sup>60</sup> *Lenon*, Beograd, 1981, str. 31–37.

ким погледима није било система који би ту активност претворио у делотворан ангажман. Слогани из његових песама су и поред искрености често одавали фигуру салонског радикала који има добре намере и ефектно говори, али ствари сагледава прилично површно и идеалистички.”<sup>61</sup>

Не слажем се с тим што је Вукојевић написао. Наиме, Ленон није био „салонски радикал”. Како би то могао да буде човек који је због својих идеала био изложен прогону америчког и британског естаблишмента, који је зарад противљења империјализму ризиковао сопствену безбедност, који је подршком левичарским покретима у свету дошао под стални надзор тајних служби. Ленон јесте лутао марксистичким водама, налазио је инспирацију у разним рукавцима, али зашто би то био недостатак? Неспорно је да је себе сматрао комунистом, као и да му је у једном периоду политичког трагања, почетком седамдесетих, најинспиративнији путоказ био југословенски самоуправни социјализам.

---

<sup>61</sup> „Lennon i Harrison”, *Džuboks*, 22. jun 1979.

## Summary

*Aleksandar Raković, Ph. D.*

### **John Lennon, Leftist Activism and Yugoslav Socialism**

**Key words:** *John Lennon, Yugoslavia, self-managing socialism, Marxism, Trotskyism, hippy movement*

John Lennon's pacifist, anti-imperialist, and communist political stands attracted worldwide public attention at the turn of the sixties and seventies of the 20th century. The Yugoslav public was also interested in his stands and was specially intrigued by Lennon's sudden interest in the Yugoslav socialist self-management system (1971). Not only did he write about it, but Lennon gave an interview to the Yugoslav press saying that the Yugoslav system of self-managing socialism was on the best path to communism. Later, especially after Lennon's death (1980), his left-wing views that sometimes intersected with Marxism were underscored in the Yugoslav public. According to what he publically said, John Lennon was and remained a friend of socialist Yugoslavia.